

Značaj dela blagovnega proizvajalca

(Nadaljevanje)

Ljudje torej ne spravljajo svojih izdelkov v vzajemno razmerje kot vrednosti zato, ker vidijo v teh stvarih prave materialne oboje istovrstnega človeškega dela. Nasprotno. S tem ko v postopku zamenjave izenačujejo svoje raznovrstne izdelke enega z drugim kot vrednosti, izenačujejo tudi svoja različna dela eno z drugim kot človeško delo. Tega ne vedo, toda delajo tako. Torej vrednosti ni napisano na delu, kaj je. Vrednost prav nasprotno spreminja vsak izdelek dela v družbeni hieroglif (...uganko — Lj. M.) (Marx: Kapital I, str. 37 in 38.)

Vrednost je tista bitna lastnost, ki napravi izdelek za blago. Uporabna vrednost ima tu podrejeno vlogo, čeprav si brez nje ne moremo zamisliti nobenega blaga. Je nosilec vrednosti. Prav zato pa je med njima tudi nasprotje. Kakor je tudi enotnost. Enotnost v tem, ker sta uporabna vrednost in vrednost neločljiva dela tega, kar imenujemo blago. Da bi pa mogla biti uporabna vrednost potrjena kot taka, mora biti predhodno potrjena kot vrednost. Ili mora skozi zamenjavo, biti mora prodana. Lahko je uporabna vrednost najboljših kakovosti, toda če ji ne uspe prenehati se skozi družbeno retno zamenjavo... ne bo našla svoje poti do potrošnje. Propadla bo. Vseeno je, da je edina resnična prvina materialnega bogastva družbe.

Na osnovi blagovne proizvodnje, to je zaradi nasprotij med osebnim in družbenim delom, pa se to neizogibno dogaja z množico uporabnih vrednosti. V kapitalizmu toliko več zaradi splošnosti proizvodnje blaga, splošnosti anarhije, ki v njej vlada, in zaradi posebne vloge, ki jo blago ima. — Tedaj ni samo vrednost, temveč vrednost, ki vsebuje presežno vrednost. Ta presežna vrednost mora biti s prodajo blaga ostvarjena za kapitalista. To postruže pogoj potrditve uporabne vrednosti, komplicira njeno pot v človeško potrošnjo. Nazorno pa se to pokaže v kapitalističnih gospodarskih krizah. Sicer pa se nam za to ni potrebno obračati k preteklosti. Velika množina kmetijskih dobrin — pa tudi drugih — leži po številnih skladiščih ZDA. Kot breme tlačijo vse gospodarstvo. Samo stroški za njihovo hrambo presegajo milijon dolarjev na dan. Kljub temu pa del uporabne vrednosti propade... ujet v skladiščih... čeprav ga v mnogih krajih sveta zelo primanjkuje. Verjetno pa bi tudi v samih ZDA našli veliko potrošnikov teh dobrin. Potrebno pa je, da so najprej prodane, da so potrjene kot vrednost — čeprav samo delno, ker nosi država »kolektivni kapitalist« dej stroškov — da bi mogle biti ostvarjene kot uporabne vrednosti. Ne zdj se pa, da bi zato bile možne.

Enotnost in nasprotje uporabne vrednosti in vrednosti ima še eno stran. Vsaka posebej lja drugo. Na tleh blagovne proizvodnje posebej uporabna vrednost kot taka svoje blagovno bistvo, vrednost. Po drugi strani tudi vrednost kot taka posebej uporabno vrednost in je nekako njen pokazatelj. Vsaka nasprotna stran blaga prehaja v drugo. Kakor pa smo razložili, se pa vendar bitno razlikujeta. Ena (uporabna vrednost) vsebuje materialne določenosti izdelka. Druga (vrednost) vsebuje družbeno določenost izdelka.

3. Dvojni značaj dela

Delo blagovnega proizvajalca ima dvojni značaj. To določa njegov položaj v proiz-

vodnji in zato družbena vloga njegovega izdelka kot blaga. Zato mora njegovo delo — in to kot družbeno delo — vsebovati dve strani. Ena je... da je koristna proizvodna dejavnost, koristna za družbo. Da nudi ta dejavnost izdelek popolnoma določene oblike in materialnih lastnosti, ker lahko samo v tem primeru najde koristno uporabo, je družbeno koristno. Da ustvarja družbeno uporabne vrednosti. Da pa je to, mora delo tega proizvajalca dobiti popolnoma določeno, konkretno obliko uveljavljanja. Biti mora konkretno delo.

Setev, negovanje posevkov, hramba pridelkov, predelava žita, sadja, vrtnin, reja živine razne dejavnosti v zvezi z izdelovanjem tkanin, obleke in drugega, izdelava stanovanja, opreme, pohištva, prevoz, kopanje rud, topitev, stiskanje kovin in drugo, izdelava raznih delovnih sredstev, izdelava nakita itd. kajti vse to gre danes v nešteto oblik in dejavnosti — vse to so konkretna dela. Konkretna dela blagovnih proizvajalcev ustvarjajo uporabne vrednosti za potrebe družbe.

Toda — rekli smo — uporabne vrednosti tudi tvorijo materialno bogastvo družbe v pravem pomenu. Torej je tudi konkretno delo tista prava osnova vsake človeške družbe, njen večni pogoj. Je oče — ker ostaja narava mati vsega — vsega človeškega materialnega bogastva.

V družbi blagovnih proizvajalcev — vseeno je, kakšni proizvajalci so — se predstavlja stvarno bogastvo, vsota uporabnih vrednosti, kot vrednost, kot seštevek blaga, vrednosti. To določajo razmere, v katerih ti proizvajalci »družbeno« delajo in živijo. Zato pa tudi konkretna dela, ki ustvarjajo bogastvo te družbe, dobljajo svojo družbeno določenost na poseben način. To je... da so kot družbeno delo, kot členi družbenega dela medseboj popolnoma enaki.

Izenačenje konkretnih del v nekaj istega, kot je družbeno delo, se dogaja posredno. Po izdelkih, blagu, izdelujejo uporabne vrednosti, toda predvsem vrednosti... ali uporabne vrednosti kot vrednosti. Vsekakor ni mogoče napraviti nič drugega kakor neko uporabno vrednost. Blagovni proizvajalec pa resnično izdeluje uporabne vrednosti le, če jih kot take družba tudi prizna, ob zamenjavi. Vsak, čeprav izdeluje uporabne vrednosti, ustvarja po svoji strani torej nekaj enakega, nekaj enakega z vsako drugo uporabno vrednostjo — enakega kot jajce jajcu — vrednost.

Toda kaj se dogaja z uporabnimi vrednostmi zaradi tega skrčenja na nekaj eno drugemu enako. Izgubila se kot uporabna vrednost, izgublja se vsaka njena konkretna lastnost, vsaka njena materialna oznaka, zaradi katere je koristna, zaradi katere tudi je uporabna vrednost. Njihovo izenačevanje... je njih popolno zanemarjanje kot uporabnih vrednosti zanemarjanje njihovih razlik v materialnih lastnostih. Kaj pa tedaj od njih ostane. »Edino, kar je od njih preostalo, je ista pošastna predmetnost, preprosta zmes nerazličnega človeškega dela, to je, potroška človeške delovne sile ne glede na obliko njegovega trošenja. Te stvari predstavljajo še samo to, da je bila za njihovo izdelavo porabljena človeška delovna sila, da je v njih nakopičeno človeško delo.« (Marx: Kapital I, str. 6). Toda, »če izgine koristni značaj izdelkov dela, je izginil tudi koristni značaj del, ki jih predstavljajo, torej so se izgubile

tudi različne konkretne določene oblike teh del, ne razlikujejo se več, temveč so vse skupaj skrčene na enako abstraktno vzeto človeško delo.« (Marx: Kapital I, str. 6).

Abstraktno delo tvori drugo stran konkretnega dela blagovnega proizvajalca. To je njegova bitna, na zgodovinske pogoje vezana plač. Ti pogoji tudi povzročajo nujnost osamosvajanja ekonomsko-sestavljanih delov družbene proizvodnje, odtod pa tudi potrebo, da se za nazaj, po izmenjavi blaga izrazi njena enotnost in družbeni značaj.

Abstraktno delo je zato zgodovinski pojav. Po njem se po ovinkih očitno kaže družbeni značaj dela. Kako. Tako, da postane izdelek blago, posebljenje vrednosti. Predmetnost te vrednosti — ob vsej njeni tajinstvenosti — pa ni nič drugega kakor materializirano človeško delo v splošnem pomenu. Je... opredmeteno delo, ki velja kot potrošek možganov, živcev in mišic, materije, ki se troši vselej, kadar neka delovna sila dela, neglede na to kako dela, to je, ali žake ali brusj demante. Ta materija pa, ki tvori predmetnost blagovne vrednosti v tem pomenu, velja za delec skupne človeške delovne sile, ki jo družba troši v materialni proizvodnji, delec skupne potrošnje človeških možganov, mišic in živcev v obliki številnih dejavnosti. Ta konkretna dela pa je mogoče potrditi kot družbena, tudi po tej strani kot vsa iste kakovosti, če popolnoma abstrahiramo vse tisto, kar jih napravi za konkretno, če vse zaradi tega skrčimo na potrošek človeške delovne sile kot take — na potrošek možganov, mišic, živcev — na abstraktno delo. Tedaj pa se to abstraktno delo predstavlja kot predmetnost blagovne vrednosti kot nekaj objektivnega, kar dremlje v vsakem blagovnem telesu, kot njena vrednost.

»Neka uporabna vrednost ali dobrina ima torej vrednost samo zato, ker je v njej opredmeteno ali materializirano abstraktno človeško delo« (Marx: Kapital I, str. 6) »Enakost različnih del... (v vsakem pogledu) je lahko samo v abstrahiranju njihove stvarne neenakosti, skrčenju na skupni značaj, ki ga imajo kot trošenje človeške delovne sile, kot abstraktno vzeto človeško delo. Možgani privatnih proizvajalcev pa odsejajo ta dvojni družbeni značaj njihovih privatnih del v tej obliki, ker mora izdelek dela biti koristen, in to za drugo, družbeni značaj enakosti raznovrstnih del pa v obliki skupnega vrednostnega karakterja teh materialno različnih stvari, izdelkov dela.« (Marx: Kapital I, str. 38).

Delo blagovnega proizvajalca ima dvojno naravo. Je konkretno delo, hkrati — kolikor je priznано kot družbeno koristno — je tudi abstraktno delo. Abstraktno delo je notranja vsebina tega dela. Je način uveljavljanja družbene določenosti njegovega dela. Ta določenost se javlja kot lastnost izdelka, kot opredmeteno abstraktno delo, kot njegova vrednost. Pa prav zato, ker gre za družbeno vsebino dela, ki kot taka ni dana vnaprej — vsak proizvajalec je formalno samostojen — ni mogoče abstraktnega dela, niti vrednosti za kar kolj prijeti. Niti ju ni mogoče otipati. Nimata neke svoje materialne narave razen te družbene lastnosti. Njuna narava je... po-

(Nadaljevanje na 16. strani)

(Nadaljevanje s 15. strani)

šastna predmetnost nerazličnega človeškega dela. Mogoče jo je samo znanstveno odkriti, čeprav v praksi vlada — tako nad konkretnim delom kakor nad uporabno vrednostjo — kot posebljenje premoči družbene proizvodnje in njene povezanosti ob vsej individualnosti samostojnih proizvajalcev.

Abstraktno delo, kakor smo ga zgoraj razložili, nam predstavlja potrošnja človeškega dela sploh, torej trošenje možganov, mišic in živcev. Na to smo skrhili vse, kar je iz človeškega dela. Sedaj moramo napraviti še en korak v abstrahiranju. Kakovost trošenja možganov, mišic in živcev namreč ni enaka pri vseh ljudskih delih, celo tudi v splošnem pomenu ne. Ena je pri konstruktorjih raznih motorjev, ladij itd. Druga je pri izdelavi ure. Tretja pa pri sodobnem tkanju. Četrta, če z ročnimi napravami čistijo ulice. In tako dalje. Obstaja cela mnogovrstna lestvica, ki se razlikuje od države do države v odvisnosti od stopnje gospodarskega razvoja. Vsa ta dela pa lahko končno skrhimo na eno njihovo osnovno prvino. Ta je... preprosto delo, tisto, ki ga lahko imamo za določeno dobo in družbeno skupnost za najbolj preprostega, ki ga lahko opravlja vsaka navadna delovna sila brez poprejšnje priprave. Protj temu preprostemu delu veljajo vsa druga dela za sestavljena dela. Veljajo nam kot neki zmožek preprostega dela. Kolikšen je ta zmožek, je odvisno od stopnje poprejšnjega dela, s katerim se posameznik usposablja za določeno vrsto dela. Urar ali mehanik mora potrošiti veliko dela, da si pridobi spretnost, kvalifikacijo za delo, ki ga opravlja kot urar ali mehanik. Še več je potrebno dela, da se nekdo znanstveno izobrazi za inženirja. Posebno pa še, če hoče biti specialist, konstruktor itd. Zato nam ura dela nekega inženirja ni preprosto »trošenje možganov, mišic in živcev« v teku ene ure. Protj enournemu trošenju »možganov, mišic in živcev« pomeni inženirjeva delovna ura mnogo več. V njej so vsebovane in družbeno potrjene tudi tiste številne ure, ki so bile potrebne, da je ta posameznik napredoval od preprostega do inženirskega dela. Njegova delovna ura velja zato za **potencirano, za pomnoženo uro preprostega dela**. Kot multiplicirano preprosto delo. Zato se tudi opredeljuje v večje vrednosti kakor preprosto delo v istem času.

Ta nadaljnja stopnja abstrakcije pri skrčenju družbenega dela na nekaj enakega, se podzavestno opravlja v samj blagovni proizvodnji. »Izkušnja kaže, da se to reduciranje, to skrčevanje stalno opravlja. Neko blago je lahko izdelek tudi najbolj zamotanega dela, njena vrednost jo izenačuje z izdelkom preprostega dela, zato pa tudi sama predstavlja samo določeno količino preprostega dela. Različna sorazmerja, v katerih se različne vrste dela sprevažajo na preprosto delo kot na svojo mersko enoto, se ugotavljajo z družbenim postopkom za hrbtom proizvajalcev...« (Marx: Kapital I, str. 12.)

Družbeno delo kot abstraktno delo se reducira na to mersko enoto... abstraktno

preprosto delo. Kot rezultat skupnosti zamenjavnih odnosov in gibanja zamenjave. Abstraktno delo kot ustvarjalec vrednosti nam bo v nadaljnji razlagi pomenilo v tem pomenu preprosto abstraktno delo. To napravi razlago bolj preprosto, po drugi strani pa obdrži tisto, kar je bitno, kar ima objektivni družbeni pomen.

4. Družbeno potrebni delovni čas

Sedaj moramo ugotoviti, kaj določa velikost vrednosti. Od česa je odvisna ta velikost.

Substanco blagovne vrednosti ali njen material tvorj abstraktno v njej vsebovano človeško delo. Torej je tudi velikost te vrednosti določena s količino te substance, s **količino človeškega dela**. In dejansko vprašamo pri vrednosti... koliko?

Mera je tu delo ali čas, v katerem je delo teklo, delovni čas. Ta delovni čas moramo sedaj bliže določiti.

Vemo, da je mogoče, da se delo nekega posameznega proizvajalca sploh ne prizna kot družbeno delo. Celó če tudi izdeluje uporabne vrednosti. Če pa jih družba ne potrebuje, če najde za svoje potrebe na drugi strani zadosti uporabnih vrednosti te vrste, celo še boljših, je bilo delo tega proizvajalca zaman potrošeno. Njegova dobra namera tu nič ne pomaga. Za družbo je njegovo delo popolnoma nekoristno. Ni družbeno delo. Ne ustvarja vrednosti, ne opredeljuje se v blagovnem telesu kot abstraktno delo.

Množici proizvajalcev pa družba, to je tržišče priznava izdelke kot blago, kot družbene uporabne vrednosti, v katerih je vsebovana vrednost. Njihovo delo je imelo značaj družbenega - abstraktnega dela. No, ne popolnoma, ne v tisti količini, ki so ga dejansko potrošili. Delovni čas vsakega posameznika — čeprav je bilo delo trošeno v obliki, ki je koristna za družbo — se ne priznava v celoti kot družbeni delovni čas.

Med proizvajalci so različne v trošenju delovnega časa za enako blago. Na to vpliva vrsta okolnosti. To so tiste okolnosti, ki smo jih razložili v zvezi z vprašanjem delovne storilnosti. Nekdo je torej iznajdljivši, boljše organizira delo, v delovnih operacijah je spretnjši; in bolj smotrni itd. Pri drugem tega ni. Nato gre tudi za različno v obsegu in tvornosti onodja, s katerim delata. Končno proizvaja eden kot posameznik, drugi pa v okviru kakšne kooperacije in izkorišča prednosti in moč skupnega dela. In tako dalje. Vse to povzroča različne v posameznem potrosku delovnega časa za proizvodnjo enakega blaga.

V praksi se tako dogaja, da blago posameznih proizvajalcev vsebuje razne količine posameznostnega dela. Ali kakor tupatam pravj Marx... vsebuje razne posameznostne vrednosti. V zamenjavi pa se vsemu blagu enake vrste prizna samo družbeno potrebna količina dela... ali družbeno vrednost blaga.

To je splošni zakon. V praksi se potrjuje kot težnja gibanja, težnja, ki reducira razne

odstopke pri potrošnji dela na družbeno povprečje, na neko povprečno mero. Zato imenujemo večini družbeno potrebni delovni čas, ki meri velikost blagovne vrednosti, velikost abstraktnega dela v njem, povprečni potrebni delovni čas.

... delo, ki sestavlja substanco vrednosti, je enako ljudsko delo, potrošek je enake človeške delovne sile. Vsa družbena delovna sila, ki pride do izraza v vsej vrednosti blagovnega sveta velja tukaj kot ena in ista človeška delovna sila, čeprav je sestavljena iz nešteti posameznostnih delovnih sil. Vsaka izmed teh posameznostnih delovnih sil je ista kakor vsaka druga človeška delovna sila, kolikor ima značaj družbeno povprečne delovne sile, kolikor učinkuje kot taka družbena delovna sila, pa torej tudi kolikor ji je za izdelavo določenega blaga potreben samo povprečno potrebni ali družbeno potrebni delovni čas. Družbeno potrebni delovni čas je tisti delovni čas, ki se zahteva, da se ob obstoječih normalnih pogojih proizvodnje in ob povprečni stopnji spretnosti in intenzivnosti dela izdelata katera koli uporabna vrednost. (Marx: Kapital I, str. 7.)

Družbeno potrebni delovni čas je mera velikosti vrednosti nekega blaga; to je mera substance njene vrednosti, količine abstraktnega dela. Te pa ni mogoče ugotoviti mehanično. Ni je mogoče prikazati s preprostim računom. Običajno pa se tako postopa — pri ustnem pouku in v učbenških politične ekonomije. Družbeno potrebni delovni čas je, kakor smo pripomnili, težnja, ki se ostvarja sredi nešteti odstopkov in naključij. Je temelj mnogega, vendar se ne sklada s posameznim. Morebitni račun lahko samo delno ilustrira težnjo, ob potrebnih pridržkih, ki jih moramo napraviti.

Na primer. Vzemimo izdelavo čevljev. Vse izdelke je družbeno potreben. Vse delo, ki je potrošeno za izdelavo je torej družbeno koristno delo. In kot del skupne človeške delovne sile, ki je bila v potrebnj količini potrošena za proizvodnjo čevljev, velja kot abstraktno delo, kot vrednost. Toda kaj je z delom številnih posameznikov, čevljarjev. Ali je vsak dajal družbeno potrebno količino dela? Ni.

Zaradi preprostosti skrhimo vse čevljarje na tri skupine:

	potroši
I. skup....	12 ur dela za par čevljev,
II. skup....	10 ur dela za par čevljev,
III. skup....	8 ur dela za par čevljev.

Kaj je sedaj družbeno potrebni delovni čas? 10 ur... pravijo takoj omenjeni učbeniki politične ekonomije. Jemljejo mehanično sredino brez vsake rezerve. Toda... 10 ur.... kot družbeno potrebni delovni čas... je samo ena izmed nešteti možnosti. Pravilni odgovor ne sme biti kategoričen... 10 ur. Je nekje med 8 in 12 urami dela. Toda kje, na kateri ravni?

(Nadaljevanje sledi.)